

Hajdú ősök festőművész fia

Égerházi Imréről beszél Madarász Gyula

Égerházi Imre maga volt a megtestesült mozgás. Gépkocsija nagyon keveset állt, vezetője örökké hajtotta. Folyton szervezett, intézkedett, művésztelepről érkezett, külföldre készült, miközben beteg feleségéről példásan gondoskodott. Benne élt Debrecen szellemi közéletében. Több baráti társaság kedvelt tagja volt, s bár kétszer is súlyos betegségből lábalt ki, nem vesztette el egyéniségének derűjét. Életének talán leghitelesebb tanúja Madarász Gyula festőművész volt. Vele idézzük fel Égerházi Imre megnyerő alakját és művészetének sajátosságait.

– Emlékszel az első találkozásotokra?

– Az régen volt! Feleséggel falun kezdtük a tanítást. Ahogy közeledtünk a megyeszékhely felé, egyre többet hallottuk a nevét. Úgy mondták, az agilis képzőművész köri tag, Menyhárt Józsi bácsi egyik kedves tanítványa önszorgalomból odafejldött, hogy már a hivatásosok között szerepel. Egyszer Berettyóújfaluba mentünk, valami szakszervezeti kiállításra, mert Imre dajkálta a szakszervezet rendezvényeit is. Az ő kis Trabantjával utaztunk. Igazából akkor ismertem meg. Nagyon közvetlen, barátságos, jó humorú ember volt. Éreztem, ha többet találkozunk, el tudjuk fogadni egymást barátként. Az életről, a világról, a művészetéről, egyformán vélekedtünk. Nem azért, mert ő meghajolt az én véleményem előtt, vagy én az övé előtt, hanem beszéd közben kiderült, hogy pontosan egyformán látjuk, azonos módon értékeljük a jelenségeket. Imrét különben is érdemes volt hallgatni, mert nagyon színesen tudta előadni a történeteit és emberi, művészi küzdelmeit is.

– Ez időben mikor lehetett?

– A hatvanas évek elején. Onnan tudom, hogy az első kiállításom 1961-ben volt Hajdúnánáson, és oda ő már barátként jött a megnyitóra.

– Elsőnek a Népművelési Tanácsadóban állított ki 1963-ban, közösen Velényi Rudolf-fal. Rudi azóta reklámgrafikus lett, Égerházi Imre pedig sok helyiütem nemzetközileg is elismert festővé vált. Nehéz volt az ő kibontakozása?

– Nem volt sima az útja, annyi bizonyos. Időbe telt, amíg művészetét, kifejező eszköztárát elfogad-

ták. Mert különbözött mindenki mástól. Kezdetben impresszionista, posztimpresszionista képeket festett, ezeket nagyon jól megkomponálta, de ahogy felhordta a festéket, az nagyon hasonlított Balla László vagy Holló László ecsetkezelésére. Ebből a korszakából aztán kikeveredett, mégpedig azáltal, hogy elkezdte készíteni a pointillista stílushoz hasonló képeit. Tudniillik apró pontokból, pöttyökből állította össze a kép mezőjét, s ez őt arra sarkallta, hogy az illuzionista teret, amely annyira jellemző az impresszionizmusra, síkba tudta állítani. Ez új lépés volt az ő képalakítási munkájában, mely rögtön kiemelte a hagyományos festési módból. Kezdetben nem értették őt az emberek. Mondta is, hogy egyszer valamelyik gyermekét megkérdezték az iskolában: édesapa fest? A gyerek azt válaszolta, hogy nem fest, kopácsol. Tudniillik spaknival rakta fel a színeket egymás mellé, és a spakni végével nagyon érdekesen meg tudta mozgatni az egész felületet, mint ahogy a pointillisták csinálták. Csak ők színes pontokból építették fel a képeket, hogy az impresszionizmushoz kötődjenek. Imre még ettől is különbözött, mert egy szín mezőben, egy sárgában vagy egy zöldes okkerben tudott olyan vibrációt létrehozni ezekkel a megkapart vagy spaknival megmozgott felületekkel, hogy a legelső réteg kivillant a következő lefedő rétegből. Így ért el pointillista hatásokat, bár ő maga nem volt igazán az.

– Sokszor inkább a konstruktívizmus mértani szögletessége uralta a képeit. De ez voltaképpen mindegy, mert ha valaki megtalálja művészi üzenetének sajátos kifejezőmódját, ami csak rá jellemző, akkor az érdemleges alkotó.

– Erről van szó! Kezdőkről viccesen azt szoktuk mondani, majd kivakarózik a kísérleteiből. Imre viszonylag hamar megtalálta a maga saját kifejezőmódját. A tériséget úgy tudta síkítani, hogy egy kicsit konstruktivista módon komponált, tehát a mélységet ezzel teljesen kiküszöbölte. Egyes rosszulindulatú bírálói szerint ezek a képei utánérzések. Nem voltak azok, mert senki máséhoz nem hasonlítottak. Milyen más például Barcsay konstruktívizmusa! A legutolsó képeim már a sárgától a barnáig

terjedő kissé monoton színskála egy kicsit meg is színesedett. Oda merete most már tenni a komplexentereket is, a sárga mellé a kéket vagy kékes szürkét, és mégsem lett ez a komponálási mód a téri szerkesztés eszköze, továbbra is síkban tudta tartani a struktúrát a vonalvezetésével. A legutolsó képeire, (Balatonvilágoson egy parti facsoportot festett meg), a zsűri azt mondta, ezek talán legjobb munkái. Rá tudott csodálkozni bizonyos dolgokra még öreg korában is. Jó szemű megfigyelő volt. A hagyományból sohasem egy az egyben merített, hanem amit felfedezett, azt nagyon szépen és szervesen be tudta építeni a saját oeuvre-jébe. A képi világa egy kicsit színesebb lett, még inkább megkomponáltabb, egyben oldottabb. Ez nem jelentette, hogy visszalépett volna az impresszionizmus irányába, de most már mert játszani, a vonalak által lezárt felületeket a kontúrjaival szépen fel tudta oldani, úgy, hogy az még mindig a síkban maradt.

– Az előbb azt mondtad, elég hamar megtalálta önálló stílusát. Pedig autodidakta volt. Egyáltalán mondhatjuk ezt róla?

– A szó szoros értelmében nem mondhatjuk őt autodidaktának, mert járt képzőművész körökbe, voltak mesterei, képzett tanárok korrigáltak neki. S Imre jó tanuló volt. A mestereitől ellesett mindent, amit lehetett, de soha senkit nem másolt szolgálai.

– Ő grafikus is volt, készített például monotípiá-

kat, linómetszeteket. Ezek egyenrangú alkotóelemei az életművének?

– Igen, az ő művészete úgy teljes, ha grafikai munkásságát is figyelembe vesszük. A rajzait, monotípiáit, linómetszeteit mindig a festészet, a képiség és nem a rajzos szerkesztés oldaláról közelítette meg. A monotípiá, mint technika olyan, hogy összefogottan jelentkezik. A befestékezett üveglap és az arról készült levonat foltban jelentkezik, s ő a grafikai munkássága során felfedezte, hogy a grafika akkor igazán jó, ha a foltja jó. Volt egy olyan érzékenysége, amely a fehér-fekete grafikáknál, a linómetszeteknél arra épített, hogy a fehér és fekete felületek hogyan jelentkeznek a képen, hogyan tudja az egynemű sötét felületet megvibráltatni, érdekessé tenni. Kitalált olyan felületmegmunkáló formákat, foltokat, például a linómetszésben is, amelyek egységes képpé, érdekes felületekké alakították magát az elképzelést. Ezeket ő vázlatoknak szánta mindig, sohasem önálló alkotásoknak. Mégsem mondhatnánk pusztán illusztrációknak őket. Imre nagyon ritkán illusztrált, kevésszer adott témát neki mondjuk egy verseskötetet, ha ilyesmire kérték, inkább a meglévő grafikai anyagából válogatott a szöveghez.

– Életművét a pannókkal koronázta meg?

– Feltétlenül! Nagy pannó-sorozatának létrehozásakor vállalkozott olyan történelmi témák feldolgozására, amelyek a hajdúság történelméhez, nem utolsósorban szülővárosához, Hajdúhadház múltjához kapcsolódnak. Ő nagyon büszke volt hajdú származására egészen a sírig. Ősei nemesi levelét egy darabig őrizte, majd a levéltárnak adta. Szinte novellisztikus formában mesélte el a gyermekkorát, hogyan élte meg azokat a nagy élményeket, amikor ráeszmélt a hajdú elődök tetteire. Nem véletlen, hogy a nagy hajdú ősökhez mindig odafestette saját magát is, mint diáksapkás nebulót. Szóval, Imre már életében legenda volt!

– Főleg egyénisége révén! Közösségi, társaságkedvelő, örökmozgó ember volt. Több nemzetközi művésztelepnek volt a tagja, szervezője.

– A mobilitás volt alkatának lényege. Talán a szervező tevékenység nélkül nem is tudott volna élni. Soha nem találtam őt otthon, mindig útközben értem utol. Vagy a nyomdában tevékenykedett, vagy éppen kiállítást szervezett, rendezett. Egy azonban bizonyos, ennek az aktivitásnak a lendületében soha sem volt önző. Rengeteg emberen segített úgy, különösen a határainkon kívül élő magyar kollegákon, hogy elhívta őket művésztelepekre. A Hortobágyi Alkotótábornak 1992-től ő volt a vezetője, s értékes fórumokat teremtett az alkotók számára, a bemutatkozástól kezdve egészen a reprodukált megjelenésig. Katalógusokat szerkesztett számukra. Nagyon sok erdélyi, gyergyói, csíki festő első lepozellóját vagy kis katalógusát itt nyomtat-

ták Debrecenben, ami óriási csoda, beteljesült álom volt számukra, mert azokban a Ceausescu időkben magyar művész nem juthatott ilyesmihez. Imre joggal büszkélkedhetett, hogy neki sikerült baráti, hivatali kapcsolatai révén eljutni azokhoz a fórumokhoz, felelős személyekhez, akik a lehetőségek birtokában vállalták ezt a segítséget, sokszor áldozatot. Olykor csak egy köszönömért, máskor egy-egy képet adott az illető művész, de pénzébe sohasem került. Az nem is volt. Az induláshoz, az elismertetéshez ezeknek a kiadványoknak óriási jelentőségük volt. De azon kívül is gondoskodott róluk: külföldi művésztelepekre hívatta meg őket, például a Saint Micheli alkotótáborba. Ez egy francia kisváros a belga határ közelében. Oda is eljuttatta az ukrainai, erdélyi, bácskai magyar festőket, akik eddig el voltak zárva a nyugati kultúrától. Imre még azt is megszervezte, hogy melyik gépkocsi fogja őket vinni és hozni, hányan férnek bele XY autójába. Ha nem volt biztos abban, hogy Erdélyben és Kárpátalján a meghívók eljutnak a címzetekhez, személyesen vitte el, szinte átlopta őket az ő személyes irataival együtt a határon. Ha kellett, segédkezett a vízumok megszerzésében. Szóval, csodálatos ember volt, gondoskodó, mindenki által tisztelt, szeretett egyéniség. Lehet, hogy voltak rosszakarói, lehet, hogy egyesek görbe szemmel nézték ezt a sikeres tevékenységet, de mi, a közelállók, a barátok, a segítő szándékát becsültük. Imre sok művésztelep tagja volt, eljárta Gyegyószárhegyre, a Ceausescu rendszer bukása után az elsők között voltunk ketten az anyaországból meghívott művészek. Addig főleg román, kisebb mértékben erdélyi magyar művészek voltak a résztvevők. A forradalom utáni napokban, márciusban voltunk, tavasszal mindenképpen, mert az összetűzés nyomai még ott voltak Marosvásárhelyen a főterén.

- Nagyon fontos dolgot említettél, amikor tanúsítottad, hogy önzetlen ember volt. A nagysikerű üzemi tárlatoknak is ő volt a lelke, s ilyenkor árgus szemmel figyelték, hogy hány képet vesznek tőle. Ha ő került a lista élére, azonnal ment a pletyka, hogy az egészet magának csinálta. Elképzelhető, hogy ismertsége, szervezőmunkája révén olykor előnyökhöz jutott, de sohasem feledkezett meg másokról. Tagja volt már a böszörményi művésztelepnek, s annak nemzetközi tételében is komoly érdemei voltak.

- Alapító tagja! A fiatal böszörményi értelmiség, Bíró Ferenc, Kertész László, Székelyhidi Ágoston, és az örökifjú Maghy Zoli bácsi határozták el, hogy létre kell hozni egy művésztelepet. Eljötték Tokajba, ahol a debreceni meg a hajdúsági festők a Népművelési Intézet művésztelepén vettek részt, s ott határoztak végképp. A városi tanács pártfogolta a kezdeményezést, elég rossz körülmények között, tömegszállítás meg egyebek, de megindult a munka, s ebből fejlődött ki 5-6 év múlva a nemzetközi mű-

vésztelep, amelyet aztán be is jegyeztek. Minden alkalommal jelen volt Imre is, egészen addig, amíg a rendszerváltás zűrzavarában valaki kitalálta, hogy újítani kell, a régi festők már nem a modern elképzeléseket képviselik. Sajnos, ennek aztán áldozata lett az egész művésztelep. Olyan művészek is kirekesztettek a meghívottak közül, mint az akkor már Kossuth-díjas, Erdemes Művész Kurucz D. Istvánt, Bod Lászlót, Szurcsik Jánost, Hézsó Ferencet. Ezt a hagyományt mi teremtettük és ápoltuk, amelynek célja az alföldi festészet hagyományainak folytatása és megörökítése volt. Engem hívtak meg legutoljára, 1998-ban én még részt vettem a telep munkájában. Nem tudom, hogy véletlenül vagy sem, a jubileumi emlékérmét a zsűri nekem ítélte. Azóta engem sem hívnak. Úgyhogy ez a művésztelep az alapító tagok kizárásával szűnt meg annak lenni, aminek indult.

- Égerházi Imre valóban nagy hajdúsági identitástudattal rendelkezett, de ő Erdélybe akkor kezdett járni, amikor az még nem volt divat, s főleg nem volt veszélytelen. Erdélyt erősen a szívébe zárta. Azt gondolom, legnagyobb műve mégis a Hortobágyi Alkotótábor.

- Igen, ebben is közös volt a sorsunk. Imre kitalálta, hogy a böszörményi művésztelep mellett létre kell hozni egy olyan kolóniát, amely ugyan már történelmi hagyományokkal rendelkezik, hiszen a húszas években Boromisza Tibor, Káplár Miklós, Maghy Zoltán és Kampler Kálmán jártak már a Hortobágyon, s megalakították ezt a kolóniát. De ez aztán elfelejtődött, majd közbejött a háború, aztán a hatvanas években ismét szerveződött egy kolónia, amely két évet élt, 10-12 ember vett részt benne, pár évig szünetelt. Ekkor gondolta Imre, hogy föl kellene élesztenünk. Az alapítók között a legidősebb Maghy Zoli bácsi volt, aki csatlakozott a gondolathoz. Tar Zoltán, Sípos Zsófia, Égerházi Imre és jómagam alkottuk a kolóniát. Két hetet dolgoztunk a Hortobágyon, a fogadóban laktunk, s a végén egy kis kiállítást is rendeztünk a munkáinkból. A következő évben igyekeztünk másokat is odahívni. Ez sikerrel járt, majd egy pár év múlva Erdélyben járva meghívtuk a gyergyószárhegyi művésztelep egy pár tagját, Márton Árpádot, Gál András, akik rácsodálkoztak az Alföldre, mert itt olyan egyenes a horizont, hogy vonalzóval meg lehet húzni. Ez festőileg nagyon idegen, egyúttal érdekes volt számukra. Megszerették a pusztát, a mai napig is idejárnak. Aztán hívtuk a kárpátaljai magyarokat, akik szintén örömmel jöttek. De már akkor Nyugat felől is nyitva voltak a kapuk, érkeztek Hollandiából, Németországból, Ausztriából, Finnországból, Svédországból, Franciaországból, Amerikából. Még ausztrál vendégünk is volt.

- Imre a telepeken dolgozott vagy szervezte, szalagált, ügyeket intézett?

- Hát az csodálatos valami volt! Szervezett, in-

tézkedett, szaladgált, anyagot szerzett be, de festett is! Hogy hogyan jutott erre ereje, ideje, hiszen tíz percenként valaki megzavarta, de ott az ő kis irodájában fel volt állítva egy festőállvány, arra fel volt téve egy farostlemez, mellette a palettán a kinyomott festékek, a spakli, az elengedhetetlen spakli, s ha öt percre magára maradt, akkor azonnal „kopácsol”, vagyis alkotta a képeit.

– Sok kép maradt a hagyatékában?

Termékeny festő volt, sok kép került ki a keze alól! A hagyatékának, illetve mondjuk így, az életművének, a legrangosabb alkotásai a pannók, azok közkinccsé váltak.

– Ezek Hajdúhadházon találhatóak?

Részben Hajdúhadházon, részben a Hotel Arany Bika pannótermében, és van neki egy nagy pannója, amit Saint Michelben festett meg, méghozzá a 30 éves háború békekötésének a színhelyén, Vervinsban. Hiteles kosztümbbe öltöztette a szereplőket. A pannó abban a kastélyban vagy palotában van elhelyezve, ahol aláírták a békét. Én ugyan csak reprodukcióban láttam a kész pannót és a kézfogást az aláírás után, de tudom, hogy a Vervinsiaknak nagyon tetszett a kép, cikket írt róla a francia sajtó. Ez az ő nemzetközi hírnevének a megpecsételője.

– Milyen jelentősége volt annak, hogy élete utolsó szakaszában kapott egy alkotóházat Hajdúhadházon?

– Ő ezt az alkotóházat 10 évvel ezelőtt kapta

meg, ott is festett, használta a házat, de ez egyúttal vendégház is volt az átutazó magyar művészek számára. Sokszor egy hetet is eltöltöttek ott a széke-lyek, a kárpátaljaiak, és dolgozhattak. Nem kellett a szállásért fizetni. A felajánlott képeik, szobraik ott maradtak ennek fejében a városban. Nagyon gondoskodó volt Imre szülővárosát illetően is, hálás gyermek akart lenni, olyan maradandót akart maga mögött hagyni, amiről őt megemlegetik halála után is. Hát sikerült neki! Az alkotóházat 2002-ben emléktáblával jelölték meg, mert Imre nagy tiszteletnek örvendett a városban és örvend halála után is. Nem sokkal halála előtt kapta meg a díszpolgári címet, a megyei önkormányzattól a Bocskai-díjat is, ami a hajdúságért végzett kiemelkedő képzőművészeti és szervező munkájának az elismerése. Nagyon megérdemelte ezeket a kitüntetések is! Hálával emlékszik rá nemcsak a barát, aki ezeket a szavakat mondja, de azok az emberek is, erdélyiek, bácskaik, kárpátaljaiak, szlovákiai magyar festők, akiknek mint jó apa, önzetlenül segített.

Névjegy

Égerházi Imre

Hajdúhadházon született 1925-ben, a család 1936-ban Debrecenbe költözött, mégis a hadházi polgári iskolában tanult. Festeni önszorgalomból kezdett. Kassán postanövendék, majd a felsőfokú kereskedelmi iskola elvégzése után a társadalombiztosítás alkalmazottja nyugdíjazásig, mellette a debreceni Szabadiskolában tanul festészetet kiváló tanároktól. Igazi mestere Menyhárt József volt. Elmúlt harminc éves, amikor először állított ki. Bemutatkozását gyors kibontakozás követte. Alapító tagja a hajdúböszörményi Hajdúsági Nemzetközi Művésztelepnek, a Hortobágyi Nemzetközi Alkotótábornak (1992-től vezetője), több hazai és külföldi művésztelepnek. Hajdúhadház díszpolgára. Számos rangos díj és kitüntetés birtokosa. 2001-ben tragikus baleset áldozta lett.

Madarász Gyula

A Bihar megyei Zsákán született 1935-ben. Gyermekéveit Bakonszegen töltötte. A középiskolát Berettyóújfaluban végezte, Egerben rajztanári diplomát szerzett, a Kossuth Lajos Tudományegyetemen neveléstudományi szakon diplomázott. Rajzot tanított Hajdú-Bihar megye különböző alsó- és középfokú intézményeiben, 1975–1989 között a debreceni Tanítóképző Főiskola művészeti tanszékén tanszékvezető tanár. 1961 óta kiállító művész. Eddig több mint 30 egyéni kiállítása volt itthon és külföldön. Tagja a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének és a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének, több hazai és külföldi művésztelepnek. Számos nívódíj és kitüntetés tulajdonosa. Szülőfalujában, a Rhédey-kastélyban 1998 óta állandó kiállítása van.